

Barangolás Erdélyben 2002 -III. rész

Négyfalu (Vierdörfer, Sacele), a Temes utcánál forgalmas közlekedési csomópont, felüljáróval. A közelben, az út mellett Tatárhányás. Itt gyepűkutatást is végeztünk. Ásatások. A „vélekedés” szerint ez „ősi román parasztvár” - elhisszük.

Mátyás király Pátensében említi: „koronám legszebb gyémántja **Brassó**”. A várost túlnyomórészt szászok lakták. Most, a románok között 2000 németajkú és 40 000 magyar él. A hágók tövében elterülő Brassónak igen nagy jelentősége volt 1849-ben is. Legrégibb temploma, a Szt. Bertalan, 1200-ban emelték, kora gót, burgundi stílusban, most evangélista.

Keresztényfalva (Cristian) módos polgári házak (szász vidék), vasúti kereszteződés. **Barcarozsnyó** (Rosenau, Risnov), a településnek jellegzetes erődtemploma van, de a felső vár megépültével védőfalait elbontották. Dombjára valameddig busszal, majd gyalogosan jutunk fel a kies, lucfenyőkkel, bükkfákkal szegélyezett szerpentinre. Fent hatalmas fekete fenyők és a védőfalak, bástyákkal. Az évente megújuló tatár betörések miatt 1300-ban kezdték építeni, később mindegyre bővítették. A nagy, füves területet körülfogó falközben a környék lakossága, amely jószággal együtt bemenekült, huzamosabb időszakot is átvészelt a szabad ég alatt. A tehetősebbek ilyenkor a polgárvár 80 kőházacskájában lehettek, amelyek műhelyül szolgáltak. A mesterek dolgoztak addig is, amíg aztán a tatárok tovább nem álltak.

A bástyabejáratnál csapórács. A bástya fedett gyilokjáróján kitámasztható - leereszthető, erős deszka védőtáblák. Felsőleges rálátás a településre. A belső téren a 146 méter mély kutat 17 évig ásta, törte szabadsága reményében két török rab.

Egy história-kedvelő olasz megvette, feltárja és folyamatosan restauráltatja a romokat. Mindenütt bontott kőrakások, építő anyagok. Felkaptatunk a legmagasabb pontra, ahol a kápolna falmaradványán a magasban hatalmas feszületre leszünk figyelmesek. Letekintve, a helyreállítás eredménye már követhető, de főleg a tájban gyönyörködünk.

A távolban ipari létesítmények épületkockái látszanak. Mögöttük, a ködbevesző dombok közt sejthető **Zernest**, ahol 1690. augusztus 21-én Thököly török csapatokkal a labancokat megverte, sőt, Heister generálist foglyul is ejtette. A gyűlölt, de becses személyt aztán Zrínyi Ilonára kicserélte.

Feljutottunk Brassó-Pojánára. Paloták, szálloda. Ragyogó kiránduló helyek. A jó sípályák egészen 1700 méter magasra felkúsznak. Szép kilátás, jobbra a Keresztény havasok látszanak, 1000 méter magasan vagyunk. Sok bukaresti keresi fel a tájat minden évszakban. A levegő tiszta, a gyönyörű kilátást élvezzük. Kis ortodox kápolna. Letelepszünk, ebédelünk. Juhnyáj vonul át a ritkás facsoportokkal tarkított panorámás legelőn, köztük az elmaradhatatlan csacsi, sőt néhány kecske is. Némelyik állat kekszet koldul.

Brassó felé ereszkedünk a szerpentinre. Grévbástya, kerek, éppen tatarozzák. Brassó új főtere. A Fekete templom és a Városháza a régien büszkélkedik. A Fekete templom 81 m hosszú, tornya 63 méteres. Felismerhetők rajta a prágai Parler építő és szobrásziskola jegyei - ezt a kassai építészek közvetíthették Brassóba. Az egy évszázadig tartó építkezésre bolgár vendégmunkások is beköltöztek, később elrománosodtak. Akkori lakóhelyükre a mai Bolgárszeg városrész neve utal.

A templom anyaga homokkő, pusztul, folyamatosan javítgatni, cserélni kell. A polgárok a templomba is fegyverrel jártak. Ha ellenség támadt, rohant ki mindenki a helyére, a hat kapuhoz. Az egyik bejárat két oldalán máig látszanak a kardfenések nyomai. Mátyás király ittjártakor Brassót kiváltságokkal halmozta el, ezért a templomhajóban a városcímer fölé a királyét is felfestették.

Körös-körül száznál is több darabból álló igen értékes, keleti imaszőnyeg gyűjtemény van. Batári Ferenc, keleti-szőnyeg szakértő, még a törököknek is tart róluk előadásokat Izmirben, Ankarában, Konstantinápolyban.

Amikor Caraffa a várost felgyújtotta, csak az oldalbejáratnál lévő Szűzanya-freskó maradt épen, ugyan bíborszínű palástja megfeketedett (Fekete Madonna), sarkaiban Mátyás és Beatrix címere. A keresztelődény is túlélte a tűzvészt. Középen látható a parázstartó, hogy a kisdednek a víz langyos legyen.

Honterus János (1498-1549) Brassó szülötte volt, aki Krakóban és Bázelen tanult, ő honosította meg a Barcaságon a reformáció lutheri irányzatát. A tudós lelkész térképész is volt, papírmalmot és nyomdát is létesített. Szobra kívül áll és a tőle jobbra álló sárgára festett épületen latinul ez olvasható: ITT VOLT BRASSÓ KÖNYVTÁRA - JOHANNES HONTERUS 1547.

Igényes polgárházak, katolikus templom és „Áprily Lajos” katolikus iskola. Igen jelentős kereskedőváros volt.

Az evangélikus vallású barcasági csángók igen szorgalmasak voltak. Az asszonyok 7-8-10 gyermeknek adtak életet (sok volt a korai gyermekhalál), emellett még mezőgazdasági munka, házi teendők és fonás-szövés várt rájuk. A férfiak művelték a földet, erdőkitermelés, szekeresség. Konstantinápolytól Bécsig hordták az árukat. Bucur falu helyén épült Bukarest épüléséből is kivették a részüket.

Bácsfalu (a Négyfalu egyike). Helyi népviseletbe öltözött, vegyes életkorú, igazán kedves csapat fogad minket. A Csángóházat, kis méretei miatt, a csoport két részre válva tekinti meg. A Csángóház fölé sokat megélt körtefa magasodik, gazdagon rakva gyümölcsessel a csinos virágoskertben. A konyhában szépen pingált örökölt bútorok láthatók az 1870-80-as évekből és sok használati tárgy.

A helyi csángó asszonyi viselet: régi ősi forma a verseltnyakú gyolcsing. A hámos rokolya a világon egyedülálló. A kösöntyű, 15 cm átmérőjű pajzs alakú díszítmény fémből, melltájéknál kissé lejjebb viselik. Régebbi fehérben temetkeztek, mert amiben konfirmáltak, az volt a temetési ruhájuk is. Nevezetes személy volt, Siposné Bereczky Anna, az első igazán jótékonykodó asszony. 1906-ig már 100 gyermeket segített anyagilag és fellendítette a házi szövést. Amikor megtudta, hogy Kossuth nagyon beteg, többen összeálltak, a szemfedőjét megvarrták és párnájába szárított rózsaszirmot gyűjtöttek, azzal tömték ki.

A csángó tojás írását Orbán Balázs is említi, Györffy István is írt róla.

Igazán jól sikerült helyi műsort élvezünk: ének, vonószene, táncos jelenetek. Csángó menyecskeöltöztetés, kínálgatás.

A Tömös-i szorosba indulunk. Balra van az Ördögárok gyepű. A „Kakasborozda” földsánc kihegyezett karókkal, több száz km hosszan húzódott, amerről a tatár támadást várták. A Tömös vize legömbölyödött köveken bukdácsol. Másutt meg kiszélesedett medrében lustán folydogál. Ez mindig a hadak útja volt.

Balra fölöttünk, többször is megpillantjuk az erdő lombja felett a tájat uraló Nagykő-havas sziklaoszlopait.

A hídon túl, a víz mentén felfelé kell az emlékműhöz felkaptatni.

Hát itt folyt az utolsó vércseppig az elkeseredett harc. Mindössze 150 székely- és magyar védő küzdölme 30 000 cári benyomulóval. Paskievics utólag igen nagyra becsülte a védők hihetetlen hősiességét.

A méltóságteljes, faragott kőmonstrum felirata:

„1849 -A HAZA VÉDELMEBEN ITT ELVÉRZETTEKNEK-A MAGYAR MÉRNÖK ÉS ÉPÍTÉSZ EGYLET, 1879”

A hátoldalon pedig: „A HAZAFIÚI HÁLA ÉS KEGYELET ZÁLOGÁUL JAVÍTTATTA ÉS RÁCCSAL KÖRÜL VÉTETTE A BRASSÓI EGYLETEKBŐL ALAKULT SZOBORBIZOTTSÁG, SZELE BÉLA, Dr. JESZENSZKY ISTVÁN, ÉS MORIK KÁROLY, 1912”

Ez utóbbi feliratot háromszínű olajfestékekkel bemaszatolták, de érző lelkűek jórészt már megtisztították. Rövid gyomlálás után elhelyezzük koszorúnkat, elénekeljük a Szózatot, a

Himnuszt és a Székely Himnuszt. A buszban visszafelé:

Reményik Sándor: A régi határkő c. versét hallgatjuk.

Feketehalom (Codlea) 5-7 méter magas támpillérek az erődtemplom védőfalában, magas torony, hegyes, csúcsos tetőcserepek. Itt található a feltöltődött síkság a dombos hegyes vidékkel. A Persányi hegységen kelünk át. Ez a Barcaság széle, Rika hegység.

A módos szász házak többségét és a feketealmi templomot is e vidékre jellemző, csúcsos tetőcserepek borítják.

Fogaras. Vára hatalmas és ép. Nagy Lajos a havasalföldi vajdáknak adta, amit Zsigmond is megerősített. A külső várat Majláth István kapitány építtette, négy óriási sarokbástya, hatalmas belső várkastély. Ignác Rózsa említi, mivel édesapja itt szolgált. Sok diétát (országgyűlést) tartottak a falai között. Apafi is itt lakott. Fülel bástyák.

Árva Bethlen Kata a Református templomban nyugszik. Első írónőnk, a nőnevelés kezdeményezője. Iskolákat is alapított.

Betlen (Beclean). Voilánál jobbra letérünk, át az Olton, majd körbejárjuk a tágas térségen büszkélkedő **Kissink**-i erődtemplomot. Bemenni nem tudunk. A körbefutó védőfal (2-4 méterenként lőrések), a bástyák, a 4 belső vastos torony és a harangtorony is mind cseréppel fedett. Ez utóbbiakat, felül gerendázattal megszegesítették. Résablakok, meredek héjazatok, gombócos csúcsú bádagdísszel. A középkorban a védőfal még 7 m magas volt. Udvarán több hatalmas fa. Az egész, úgy ahogy van, gyönyörűség! Az igényes házak közt a közelben van az egykori szász óvoda. Szép kéményeivel, körben ablakos tornyocskájával, toldalékos bejáratával és hatalmas ablakaival: remekmű.

Kevéssel Nagyszeben előtt balra letérve: **Nagydisznód** (Heltau, Cisanádie), innen származik Heltai Gáspár. Az erődtemplom háromszoros fallal védett. Eredetileg a romanika stílusában épült. A 4 fiatornyos hatalmas torony éppoly széles, mint maga a gótikus ízlésben átépített templomhajó. A katolikus korból megmaradt kis csengőt az evangélikusok most is használják. Védőfalához kívül házsorok tapadnak, egy részén belül is. Eredeti, 1525-ből való szárnyas oltárát 1880-ban kicserélték, de a jelenlegi is 15. századi. Ha kinyitják, az Oláh Madonna láthatóvá válik.

Eredetileg szép freskók díszítették a hajót, de egy tűzvész alig hagyott épen valamit, sőt, bevakolás is történt. Oldalt felállítottak egy más közösségtől örökölt, faragott festett oltárt is. A karzaton is van egy faragott festett oltár.

Az elhurcolt polgárokat a templom kincseivel váltották vissza. Elrejtették és 300 évig még a lelkész sem tudta a helyét, csupán a közösség 2-2 tagja. A titkos fülke a faborítás mögött van, vasajtóval lezárva. A kincseket most a Bruckenthal múzeum őrzi.

Nagyszeben. A szászok gyűléseit Universitas-nak nevezték. Hermann von Salsa „telepítési vállalkozó” hozta ide a bevándorlókat. Villa Hermann, majd Hermannstadt lett a neve.

Hármas fal vette körül. A várost 150 000 németajkú lakta, akik az utolsó évtizedekben elmenekültek, csupán 800 fő maradt.

(folytatjuk)

Wertán Zsolt

Csukás István

IMA A BÖLCSŐHELY NEVÉÉRT

Szeretfalva szeret-e,
két karjába temet-e,
világvégi magányában sóhajt
Gyergyóremete.

Lábujjhegyen jár a reggel,